

BİR İÇ POLİTİKA MESELESİ OLARAK İRAN'DA SURİYE SORUNU

Hamid Ebrahimi

Telif Hakkı:

Telif Hakkı © 2018 İnan Araştırmaları Merkezi (İRAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Bu eser İRAM'dan yazılı izin alınmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz. Metnin dijital versiyonu için www.iramcenter.org adresini ziyaret ediniz. Dijital kopya bu siteye aktif link verilerek kısmi olarak paylaşılabilir.

Burada ortaya konulan görüşler öncelikli olarak yazara aittir ve İRAM'ın kurumsal görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Editör : Umut Bařar

Grafik Tasarım : Hüseyin Kurt

İnan Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar, 1397. Sk., 06520, Çankaya Ankara / Türkiye Tel: +90 (312) 284 55 02-03 | Faks: +90 (312) 284 55 04

e-posta : info@iramcenter.org | www.iramcenter.org

Basım Yeri: Matsa Basımevi

Basım Yılı: 2018 / İkinci Basım

ISBN: 978-605-67931-8-9

Bir İç Politika Meselesi Olarak Suriye Sorunu

Syrian Problem as a Domestic Issue of Iran

مسأله سوریه به عنوان موضوعی در سیاست داخلی ایران

Yazar Hakkında:

Hamid Ebrahimi

Lisans derecesini İran'ın Zencan Azad Üniversitesinden alan Hamid Ebrahimi İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Ebrahimi araştırmalarını İran siyaseti, İran sosyolojisi ve sosyal sermaye-siyasal katılım ilişkisi üzerinde yoğunlaştırmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	3
Giriş	4
İnan ve Direniş Hattı	5
İnan İç Siyaseti ve DAES	5
Suriye Sorunu ve İnan Muhalefeti	7
Suriye Sorununun İnan'ın İç Siyaseti İle İlgili Maliyetleri	8
Sonuç.....	9
Notlar	11

ÖZET

- Görece uzun bir geçmişe sahip olan İran-Suriye ittifakı, temelde ABD ve İsrail'in bölgedeki etkinlik alanlarını daraltma stratejisine dayanmaktadır.
- 1979 İran İslam Devrimi ile kurulan yeni rejimin, İslam Devrimini diğer Müslüman ülkelere özellikle Irak, Suudi Arabistan ve Mısır gibi Arap dünyasının büyük devletlerine taşımak istemesi, bu devletlerin İran'a karşı cephe almalarına sebep olarak İran-İrak Savaşına zemin hazırlamıştır.
- Uzun yıllardır Suriye, Irak ve Lübnan'daki etkinliğini Amerika ve İsrail'e karşı mücadeleye dayandıran İran, giderek artan şekilde DAESH karşıtı mücadeleye vurgu yapmaya başlamıştır.
- Düzenin Yararını Teşhis Konseyi başkanı Haşimi Rafsancani: "[Suriye] halkı bir taraftan kendi hükümetlerinin kimyasal bombardımanına maruz kalmakta diğer taraftan da ABD'nin onlara atacağı bombaları beklemektedir."
- Suriye'deki insani krize köklü bir çözüm bulunabilmesi için ABD ve Rusya gibi aktörlerden çok İran ve Türkiye gibi gelişmelerden doğrudan etkilenen devletlerin ortak zeminde buluşması hayati bir önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İran, Suriye, DAESH, İç Siyaset, Rafsancani, Direniş Hattı.

SUMMARY

- The Iran-Syria alliance, which has a relatively long history, is based on the US and Israel's strategy of narrowing the area of activity in the region.
- The Islamic Republic of Iran's willingness to spread its regime type to other Muslim countries; especially to the Arab world, such as Iraq, Saudi Arabia and Egypt, resulted to have taken the front against Iran by these countries which prepared the ground for the Iran-Iraq war.
- Iran, which for many years based its efforts on Syria, Iraq and Lebanon on the struggle against America and Israel, increasingly began to emphasize the fight against DAESH.
- Hashimi Rafsanjani, president of the Council for the Determination of the Benefit of Order, said: "[Syrian] people are exposed to chemical bombardment of their government from one side and on the other side they are waiting for bombs that the United States will throw to them."
- To find a rooted solution to the humanitarian crisis in Syria, it is of vital importance for the states that are directly affected by developments such as Iran and Turkey to find common ground rather than the actors like USA and Russia.

Keywords: Iran, Syria, ISIS, Domestic Policy, Rafsanjani, Resistance Line.

چکیده

- ائتلاف نسبتاً طولانی مدت ایران و سوریه در اصل بر استراتژی کاهش نفوذ ایالات متحده و اسرائیل در منطقه استوار بوده است.
  - نظام جدیدی که پس از انقلاب اسلامی در ایران بر سر کار آمد، صدور انقلاب به دیگر کشورها را جزو اولویتهای خود دانست. تلاش ایران برای صدور انقلاب به کشورهای عربی منطقه از جمله عراق، عربستان سعودی و مصر موجب موضع گیری این کشورها بر علیه ایران گردید و زمینه را برای بروز جنگ میان ایران و عراق فراهم کرد.
  - سالهاست که ایران دلیل حضور خود در سوریه، عراق و لبنان را مقابله با آمریکا و اسرائیل عنوان می کرد. با این حال در سالهای اخیر جمهوری اسلامی بیشتر بر مبارزه با داعش تأکید می نماید.
  - هاشمی رفسنجانی رئیس پیشین مجمع تشخیص مصلحت نظام: "مردم [سوریه] از طرف حکومت خودشان مورد حمله شیمیایی واقع شده اند و حالا هم باید منتظر حمله خارجیها باشند."
  - دو کشور ایران و ترکیه که به صورت مستقیم تحت تأثیر تحولات منطقه قرار گرفته اند، برای یافتن راه حلی اساسی جهت پایان بخشیدن به بحران انسانی در سوریه بیش از بازیگرانی چون ایالات متحده و روسیه باید به دنبال یافتن زمینه های مشترک برای همکاری در مورد مسائل منطقه ای باشند.
- کلید واژه ها:** ایران، سوریه، داعش، سیاست داخلی، رفسنجانی، خط مقاومت.

Giriş

Suriye sorunu, ülkede uzun süredir devam eden iç savaş ve şiddet nedeniyle Ortadoğu'nun mevcut en büyük krizlerinden biridir. Bölgesel ve küresel birçok aktörün müdahil olduğu bu süreçte, İran İslam Cumhuriyeti sürecin başat aktörlerindedir. Görece uzun bir geçmişe sahip olan İran-Suriye ittifakı, temelde ABD ve İsrail'in bölgedeki etkinlik alanlarını daraltma stratejisine dayanmaktadır. Bölgedeki diğer Arap devletlerinin güçlerini dengelemek İran-Suriye ittifakının bir diğer önemli boyutunu teşkil etmektedir.

“Görece uzun bir geçmişe sahip olan İran-Suriye ittifakı, temelde ABD ve İsrail'in bölgedeki etkinlik alanlarını daraltma stratejisine dayanmaktadır.”

Suriye'de hâkim olan Nusayrilik ile Şiiilik arasındaki bağlantıya dayalı olarak İran-Suriye iş birliğinin bölgedeki Sünni devletlere karşı mezhep odaklı bir oluşum olduğu yönünde değerlendirmeler yapılsa da söz konusu iş birliğinde, stratejik çıkarlar çok daha baskın bir rol oynamaktadır.¹ Nitekim Nusayrilerin dinî inanç ve pratiklerinin çoğu İran'ın resmî mezhebi olan Caferi Şiiiliğince yanlış bulunduğu için Şii din adamları Nusayrileri Şia'nın aşırı ve sapkın kolları anlamına gelen “Gulat-ı Şia” kategorisine dâhil etmişlerdir.² Dolayısıyla Nusayri bir azınlığın kontrolünde seküler bir devlet olan Suriye ile anayasasında On İki İmam Şiiiliğini resmî inanış olarak benimsemiş olan İran İslam Cumhuriyeti arasında mezhep odaklı bir ortaklıktan bahsetmek mevcut durumu açıklamak için yeterli değildir. Bu nedenle İran-Suriye yakınlaşmasının zeminini tarihî ve jeopolitik gelişmelerde aramak gerekmektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından itibaren Ortadoğu'da agresif politikalar takip eden ABD, bir yandan İran'ın etkinlik alanını -dolaylı yoldan da olsa- genişletirken diğer yandan İran'ı bölgedeki ittifaklarını sağlamlaştırmaya zorlamıştır. İran'ın Arap dünyası ile bağlantısının önemli girizgâh-

larından bir tanesi ve Lübnan Hizbullahı'na açılan en önemli güzergâh niteliğinde olan Suriye, İran'ın kritik bir stratejik ortağıdır.

1979 İran İslam Devrimi ile kurulan yeni rejimin, İslam Devrimini diğer Müslüman ülkelere özellikle Irak, Suudi Arabistan ve Mısır gibi Arap dünyasının büyük devletlerine taşımak istemesi, bu devletlerin İran'a karşı cephe almalarına sebep olarak İran-İrak Savaşına zemin hazırlamıştır. İran'ın bölgede yalnızlaştığı bu dönemde Suriye, İran ile yakın ilişkilerini devam ettiren tek Arap Devleti olarak kalmıştır. Dönemin Suriye Devlet Başkanı Hafız Esed'in Irak'taki Baas Rejimini kendisi için bir tehdit olarak görmesi, Suriye'nin İran'a yaklaşmasının temel motivasyonunu oluşturmuştur. 1980-1988 yılları arasında sekiz sene devam eden yıkıcı savaş hem İran'ı hem de Irak'ı büyük ölçüde yıpratmış ve uzun süre Irak'ı, Suriye için fiilî bir tehdit olmaktan çıkarmıştır. Bu süreçte Suriye'nin doğal bir parçası olarak gördüğü Lübnan'da, İran'ın etkinliği hızla artmış ve İran bu nüfuz alanını Lübnan Hizbullahı'na sağladığı destekle kalıcı hale getirmiştir. Hafız Esed yönetimi de İsrail devletine karşı bu etkinliktен yararlanmak istemiş ve bölgede dengeleyici bir unsur olarak gördüğü Hizbullah'a ve onun hamisi olan İran'a daha fazla yakınlaşmıştır.

İran-Suriye yakınlaşmasının en kritik kırılma noktası kuşkusuz Arap Baharı olmuştur. Olayların Ocak 2011'de Suriye'ye sıçramasının ardından Beşşar Esed yönetiminin toplumsal talepleri kanlı bir şekilde bastırmaya çalışması ülkeyi bir iç savaşa sürüklemiş ve İran'ın Suriye ile ilgili stratejik çıkarlarına ciddi tehdit oluşturacak boyuta ulaşmıştır. Nükleer programı nedeniyle karşı karşıya kaldığı ekonomik yaptırımlardan büyük zarar gören İran, ortaya çıkan yeni durumda bölgedeki en önemli müttefiki Suriye hükümetinin yıkılmasına müsaade etmek istememiştir. Esed'in devrilmesi durumunda bölgedeki nüfuz alanının önemli ölçüde daralacağı ve Hizbullah ile kara bağlantısının kopacağı düşüncesi İran'ın Suriye stratejisinde belirleyici olmuştur.

İran ve “Direniş Hattı”

Devrim Rehberi Ayetullah Ali Hamenei, Suriye’deki olayların başlangıcından itibaren konuya ilişkin yaptığı tüm resmî açıklamalarda Suriye, İran ve Hizbullah eksenli İsrail karşıtı bir “Direniş Hattı” vurgusu yapmıştır. Hamenei, Suriye’deki ayaklanmaların ve takip eden krizin başta ABD ve İsrail olmak üzere batılı devletlerin tahrikleriyle ortaya çıktığını ve bu devletlerin Suriye ile ilgili amaçlarının “Direniş Hattını” kırmak olduğunu iddia etmiş ve İran’ın bu çabalara karşı Suriye hükümetine tam destek verdiğini en üst düzeyde ilan etmiştir.³ Ayrıca Hamenei, Suriye ve Irak’ta ortaya çıkan DAESŞ ve benzeri silahlı grupların arkasında ABD ve İsrail’in olduğunu ve bu örgütlerin söz konusu devletlerin bölgedeki siyasi emellerine hizmet ettiğini öne sürmüştür. Devrim Rehberi, Batının bu emellerine karşı Suriye ve Irak hükümetlerinin bölgedeki diğer devletler tarafından desteklenmesi gerektiğini de savunmuştur.⁴

İran İç Siyaseti ve DAESŞ

DAESŞ gibi terör örgütlerinin Suriye ve Irak’taki varlığı İran’ın siyasi söylemine doğrudan yansımıştır. Uzun yıllardır Suriye, Irak ve Lübnan’daki etkinliğini Amerika ve İsrail’e karşı mücadeleye dayandıran İran, giderek artan şekilde DAESŞ karşıtı mücadeleye vurgu yapmaya başlamıştır. Resmî televizyon ve radyo kanallarının devletin tekelinde olduğu ve devletin kapsamlı bir basın sansürü uyguladığı İran’da, DAESŞ’in İran ve tüm Şiiler için büyük bir tehdit arz ettiği ve bu örgütün Irak ve Suriye’de durdurulmaması hâlinde İran’a saldıracağı yönünde söylemlere ağırlık verilmiştir.⁵

“1979 İran İslam Devrimi ile kurulan yeni rejimin, İslam Devrimini diğer Müslüman ülkelere; özellikle Irak, Suudi Arabistan ve Mısır gibi Arap dünyasının büyük devletlerine taşımak istemesi, bu devletlerin İran’a karşı cephe almalarına sebep olarak İran-İrak Savaşına zemin hazırlamıştır.”

“Uzun yıllardır Suriye, Irak ve Lübnan’daki etkinliğini Amerika ve İsrail’e karşı mücadeleye dayandıran İran, giderek artan şekilde DAESŞ karşıtı mücadeleye vurgu yapmaya başlamıştır.”

Bu bağlamda DAESŞ üyesi oldukları suçlamasıyla, İran’da tutuklanan kişilerin İran sınırları içerisinde gerçekleştirmek istedikleri terör eylemleriyle ilgili itirafları devletin resmî televizyon kanalında yayımlanmıştır.⁶ Ayrıca tutuklanan ya da çatışmada öldürülen DAESŞ üyesi teröristlere ilişkin görüntüler ve örgüte ait olduğu iddiasıyla ele geçirilen bomba ve diğer teçhizata dair haberler resmî kanallarda ve yarı resmî haber sitelerinde sıkça çıkmaya başlamıştır. DAESŞ’in Tahran’da elli noktada intihar saldırısı hazırlığı yaptığı veya Tahran’ın büyük dinî kuruluşlarının birinde verilecek olan ziyafette yemekleri zehirleme planı hazırladığı yönündeki haberler buna bir örnektir.⁷ Ayrıca Zahidan, İsfahan ve Şiraz gibi İran’ın diğer büyük kentlerinde de DAESŞ’in saldırı hazırlıkları yaptığı ancak İran istihbaratının tüm saldırı planlarını engellediği ve DAESŞ üyesi olduğu iddia edilen bazı kişilerin tutuklandığı veya etkisiz hale getirildiği iddiaları da söz konusu mecralardan sıkça servis edilmeye başlanmıştır.⁸ Ancak tam da bu sıralarda Tahran’ın güvenlik açısından en hassas bölgelerinden biri olan Meclise ve aynı zamanda Ayetullah Humeyni türbesine, DAESŞ tarafından iki saldırı gerçekleşmiştir.⁹ Özellikle Mecliste yaşanan saldırı, güvenlik zafiyeti açısından bazı milletvekilleri dâhil konuyla ilgili uzmanlar tarafından ciddi eleştirilere maruz kaldıysa da bu eleştiriler, devlet radyo ve televizyon kanalları ve diğer medya organlarında fazla dinlendirilmemiştir.¹⁰ 12 kişinin hayatını kaybettiği bu iki terör saldırısının gerçekleştiği günün akşamında öğrencilere konuşan Devrim Rehberi Ali Hemanei, bu olaylardan teröristlerin “torpil patlatma oyunu” şeklinde bahsederek yaşanan saldırıları küçümserken aynı zamanda teröristlerin yer aldıkları topraklarda mücadeleye başlanmamış olsaydı benzeri saldırı olaylarının daha sık yaşanma ihtimalinin yüksek olduğunun altını çizmiştir.¹¹

İranlıların devletin kontrolü dışında olan sosyal medya mecralarını yoğun olarak kullanmaya başlamasıyla özellikle 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini takip eden olaylardan sonra devlet sosyal medyaya daha fazla önem vermeye başlamıştır. Yirmi milyona yakın İranlının kullandığı Telegram uygulaması, ülkedeki yaygın sosyal medya mecralarının başında gelmektedir.¹² Sosyal medya kullanımını engellemenin imkânsız olduğuna kanaat getiren İranlı yetkililer, devletin resmî pozisyonunun propagandasını yürütmek amacıyla sosyal medyayı etkin olarak kullanmaya başlamıştır. Bu politikanın benimsenmesinde Ayetullah Hamenei'nin 7 Mart 2012'de açıkladığı sanal ortamın kontrol edilmesi ve devletin stratejisi doğrultusunda yönlendirilmesi için Sanal Ortam Yüksek Konseyinin teşkil edilmesi yönündeki kararı önemli bir dönüm noktasıdır.¹³ Sonuç olarak televizyon, gazete, haber siteleri gibi mecraların DAEŞ tehdidi üzerinde durmalarının yanı sıra sosyal medyada da DAEŞ konusu ile ilgili çok sayıda paylaşım yapılmaya başlanmıştır. Bu paylaşımlar, sosyal medyada etkin olan devlet yanlı kaynaklardan yapıldığı gibi doğrudan siyaset odaklı olmayan gruplar tarafından da gerçekleştirilmiştir. İkinci gruptan yapılan paylaşımlar, özellikle devletin resmî siyasetini benimsemeyen veya gelişmeleri resmî kanallardan takip etmeyen kesimlerin, devletin resmî siyasetinden dolayı etkilenmeleri açısından dikkate değer bir husustur.

Dinî bir devlet olan İran'ın resmî ve gayri resmî dinî kurum ve kuruluşları da sosyal medyadaki propaganda söylemine benzer bir yol takip etmiştir. Suriye meselesini ve özellikle DAEŞ gibi silahlı örgütlerle mücadeleyi dinî ya da mezhebî söylem üzerinden değerlendirmek ve kamuoyuna açıklamaya çalışmak, İran devletinin özellikle iç kamuoyuna yönelik resmî söylemini oluşturmaktadır. Bu siyaset doğrultusunda, Devrim Rehberi tarafından atanan cuma imamları hutbelerinde devletin resmî siyasetini kamuoyuna aktarmaktadırlar. Camilerde görevli diğer imamlar ve doğrudan veya dolaylı olarak devlete bağlı olan dinî kurum ve kuruluşlar da muhatap oldukları kitleleri devlet söylemi

doğrultusunda etkilemeye çalışmaktadırlar.

Suriye politikasını kitlelere anlatma konusunda devletin yararlandığı en önemli alanlardan bir tanesi de İran'ın köklü ve en etkin toplumsal kuruluşlarından olan Dinî Heyetlerdir. Heyet, mütedeyyin İranlıların vaaz dinlemek ve benzeri dini amaçlarla camilerde, tekkelerde veya evlerde gerçekleştirdiği toplantılara verilen genel addır. 1979 Devriminden önce devletin kontrolü dışında ve tamamen sivil toplum kuruluşu mahiyetinde olan dinî heyetlerin büyük çoğunluğu imamların ve Şah karşıtı diğer dinî grupların çalışmalarıyla halkın Şah rejimine karşı ayaklanmaya teşvik edildiği ve örgütlendiği yerlere dönüşmüştür.¹⁴

“Düzenin Yararını Teşhis Konseyi başkanı Haşimi Rafsancani: “[Suriye] halkı bir taraftan kendi hükümetlerinin kimyasal bombardımanına maruz kalmakta diğer taraftan da ABD'nin onlara atacağı bombaları beklemektedir.”

Devrimden sonra dinî heyetler özellikle sahip oldukları toplumsal örgütlenme potansiyeli nedeniyle devletin kontrolü altına girmeye başlamıştır. Ali Hamenei'nin Devrim Rehberliği yılları boyunca bu süreç ivme kazanmış ve devlet heyetler üzerinde büyük bir kontrol sağlamıştır. Suriye meselesi ve DAEŞ tehdidi ortaya çıktıktan sonra da İran doğrudan ya da dolaylı olarak kontrolü altındaki heyetleri takip ettiği politikalar doğrultusunda kitleleri harekete geçirmek ve toplumsal destek sağlamak için kullanmıştır. Bu alanda kayda değer bir başarı sağlayan İran, DAEŞ tehdidine karşı toplumsal duyarlılığı artırarak İran'ın Suriye ve Irak'ta verdiği mücadelenin ve Esed hükümetine desteğinin iç kamuoyunda genel kabul görmesini sağlamıştır. Son yıllarda ülke içerisinde yaşanan siyasi krizler ve ekonomik zorluklar nedeniyle zor zamanlar geçiren İranlı siyasi elitler, DAEŞ tehdidine yaptıkları vurguyla kamuoyunda ulusal birlik ve beraberlik ruhunu güçlendirme fırsatı bulmuşlardır.

Suriye Sorunu ve İran Muhalefeti

İran siyasetinde, konvansiyonel siyasi partiler değil baskı ve çıkar grupları olarak adlandırılabilir yapılanmalar etkili olmaktadır.¹⁵ Sağ cenah olarak bilinen muhafazakârlar ve sol cenah olarak bilinen reformistler bu yapının taraflarını oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanlığı ve yürütme organı reformist cenahın elinde bulunmasına rağmen anayasanın kendisine verdiği askerî ve siyasi yetkiler, muhafazakâr cenahın en önemli iktidar odağı olan Devrim Rehberi Hamenei'nin Suriye meselesi de dâhil kritik konularda belirleyici konumda olmasını sağlamaktadır. Bu durumda reformistler ve diğer gruplar muhalefet pozisyonunda bulunmaktadır. Ancak İran'ın bölgedeki ulusal çıkarları açısından Suriye'nin son derece önemli olduğu konusunda hemfikir olan taraflar, Suriye politikasının genel hatlarında ortak bir tavır sergilemektedir. Eski Dışişleri Bakanı ve hâlihazırda Dış İlişkiler Stratejik Konseyi Başkanı reformist Kemal Harrazi'nin 19 Mart 2016'da Suriye Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanı ile Şam'da görüşmesini bu doğrultuda değerlendirmek ge-

reker. Harrazi bu ziyaretleri çerçevesinde Beşşar Esed'le gerçekleştirdiği görüşmede, Suriye'nin meşru ve yasal bir hükümete sahip olduğunun altını çizerek yabancı güçlerin Suriye'nin iç işlerine karışmaması gerektiğini söylemiştir.¹⁶

Muhafazakârlar ve reformistler arasındaki ortak tavra rağmen İran'ın resmî Suriye politikası siyaset uzmanları ve toplumun farklı kesimleri tarafından bütünüyle kabul görmüş değildir. İran açısından Suriye'de gittikçe artmakta olan insani, iktisadi ve siyasi maliyet ülke içinde ve dışında eleştirilere konu olmuştur. Bu konuyla ilgili yapılan ilk ve en önemli eleştirilerden birisi eski cumhurbaşkanlarından ve dönemin Düzenin Yararını Teşhis Konseyi Başkanı Haşimi Rafsancani tarafından dillendirilmiştir. Rafsancani 29 Ağustos 2013'de Mazenderan vilayeti Sevadkuh kentinde bir camide ulusal ve uluslararası sorunlarla ilgili yaptığı konuşmasında şu değerlendirmelerde bulunmuştur: “[Suriye] halkı bir taraftan kendi hükümetlerinin kimyasal bombardımanına maruz kalmakta diğer taraftan da ABD'nin onlara atacağı bombaları beklemektedir.”¹⁷ Esed'in meşruiyetini sorgula-

Beşşar Esed ve Hamenei İran'da Bir Görüşmede

yan ve izlenen politikalardan duyulan rahatsızlığı ülkedeki en etkin ağızların birinden ortaya koyan bu açıklamaları muhafazakâr siyasetçiler ağır şekilde eleştirmişlerdir.

2009 yılı cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından çıkan olaylar neticesinde verilen ev hapsi mahkumiyeti hâlâ süren Mir Hüseyin Musevi'nin kardeşi ve İran Dışişleri Bakanlığı Batı Asya Ofisi Eski Genel Müdürü Mir Mahmud Musevi de Anadolu Ajansı'na verdiği röportajda devletin resmî siyasetini hedef alan açıklamalar yapmıştır.¹⁸ İran'ın Suriye'de takip ettiği politikaları eleştiren Musevi, Türkiye'nin Suriye yaklaşımının olumlu yönlerine dikkat çekmiş ve Türkiye'nin insani gerekçelerle attığı adımları takdir ettiğini belirtmiştir. Musevi ayrıca bölgede meydana gelen krizlerde Türkiye'nin büyük bir rol oynayamadığını belirterek bölgenin yaşadığı sorunlarla ilgili Türkiye'nin sorumlu tutulmasının doğru olmayacağına dikkat çekmiştir.¹⁹ İslahatçı cemahtan diğer bir muhalif ses ise Parlamenterler Derneği Genel Sekreteri Yedullah İslami'den gelmiştir. Yedullah İslami, İran'ın Suriye'deki varlığının rejim tarafından öne sürülen nedenlerle açıklanamayacağını savunmuş ve bir gün sıra objektif araştırma ve değerlendirmelere gelince yapılanlardan dolayı hesap verme günlerinin başlayacağı yönünde uyarılarda bulunmuştur.²⁰

Suriye politikasına ilişkin reformist cemahtan en ciddi ve en kapsamlı eleştiri Muhammed Hatemi döneminde İçişleri Bakanı Yardımcılığı yapan Mustafa Taczade'den gelmiştir. Taczade, Ruberu dergisine verdiği röportajda İran'ın Suriye siyasetinin başından itibaren hatalı olduğunu öne sürerek Suriye'deki mevcut güvensiz ve istikrarsız ortamdan yalnızca İsrail'in yararlandığını belirtmiştir.²¹ İran'ın Suriye konusundaki hatalarında Devrim Muhafızları Kudüs Güçlerinin birinci derecede sorumlu olduğunu iddia eden Taczade'ye göre ikinci derecede sorumluluk hükümetindir. Taczade'ye göre olayların başlangıç safhasında Esed Hükümetini muhaliflerle uzlaşmaya davet etmeyerek hataların kapısını aralayan İran, krizi diplomatik yollar yerine askerî güçle çözmeye çalışarak ülkeyi Suriye

batağına sürüklemiştir. Ayrıca Taczade İran'ın Suriye sorunuyla ilgili tek çıkış yolunun diplomasiye öncelik veren bir politika revizyonuna giderek İran'ın Suriye'deki askerî güçlerini çekmesi olduğunu belirtmiştir.

Suriye Sorununun İran'ın İç Siyaseti İle İlgili Maliyetleri

Düşülen muhalefet şerhlerine rağmen İran'ın bölgesel çıkarları için Suriye hükümetinin desteklenmesi gerektiği konusunda İranlı siyasetlerin çoğunluğunun hemfikir olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ne var ki silahlı güçlerinin Suriye'de çatışmalara katıldığını resmî olarak hiçbir zaman kabul etmeyen İran, askerî personelinin sadece Suriye ordusuna danışmanlık yaptığını iddia etmektedir. Ancak Suriye sorunuyla ilgili mevcut belgeler bu iddianın aksine bulgular ortaya koymuştur. Kaldı ki Lübnan Hizbullahı ile birlikte Kudüs Gücü Tugaylarının da Suriye'deki çatışmalara katıldıklarını bazı İranlı siyasetçiler bizzat dile getirmişlerdir.²² Bunun yanında Suriye'deki çatışmalarda hayatını kaybeden İranlı askerler de bu ülkenin silahlı güçlerinin Suriye'deki çatışmaların bir tarafı olduğunu göstermektedir.²³ Hâlihazırda Suriye'de askerî operasyonlarda bulunan Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Güçleri komutası altındaki birlikler içerisinde, Devrim Muhafızları resmî kadroları ile birlikte birçok gönüllü savaşçı asker bulunmaktadır. Bu paralı askerler özellikle Afganistan ve Irak'tan gelen Şiiilerden oluşmaktadır. Çoğunlukla Şii Afgan askerlerden oluşan Fatimiyyun Tugayları bu çatışmalarda ön saflarda yer almaktadır.²⁴

Suriye savaşında yabancı uyruklu askerlerden yararlanması İran'a bazı maliyetler getirmiştir. İran Parlamentosu yabancı uyruklu askerlerin Suriye savaşına katılımını teşvik etmek için 2 Mayıs 2016'da "yetkili kurumlar" tarafından verilen görevlerde hayatını kaybeden yabancı uyruklu askerlerin ailelerine İran vatandaşlığı verilmesiyle ilgili yasa tasarısını onaylamıştır.²⁵ Bu yasanın en fazla İran'da yaşayan Afgan göçmenleri ilgilendirmesi Afgan yetkililerin tepkisine neden olmuştur. Bu doğrultuda

“Suriye’deki insani krize köklü bir çözüm bulunabilmesi için ABD ve Rusya gibi aktörlerden çok İran ve Türkiye gibi gelişmelerden doğrudan etkilenen devletlerin ortak zemin bulması hayati bir önem arz etmektedir.”

Afgan Milletvekili Abdullah Han Barkezi, İran Parlamentosunun bu hamlesinin insan haklarına ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Barkezi İran’ı Afganistan’ın sıkıntılı durumundan yararlanmaya çalışmakla itham ederek İran devletini Afganları maddi yardım ve vatandaşlık verme vaatleriyle Suriye, Irak ve Yemen’deki çatışmalara göndermeye çalıştığı için kınamıştır.²⁶

Suriye’deki iç savaşın başlamasından itibaren Beşşar Esed’a bağlı birliklerin yanında savaşan Devrim Muhafızlarının verdiği zayıf konvansiyonel bir savaş için bile fazla sayılabilecek derecede ulaşmıştır. İran, yalnızca 2016’nın Mayıs ayında Suriye’deki çatışmalarda on bir generalini kaybetmiştir. Tahminlere göre iki binden fazla İran Devrim Muhafızları mensubu Suriye’de görev yapmaktadır ve yine tahminlere göre şimdiye kadar Suriye’de 1200 kadar İran askeri öldürülmüştür.²⁷

İran’ın Suriye’de verdiği kayıpların artması İran kamuoyunda rahatsızlığa neden olmuştur. Örneğin, Mayıs 2016’da Halep civarında Devrim Muhafızları güçleri ve muhalif gruplar arasında çıkan bir çatışmada, çoğunluğu İran’ın kuzeyindeki Mazenderan bölgesinden gelen Devrim Muhafızlarından seksen askerin hayatını kaybetmesi eyalette huzursuzluğa neden olmuş ve İran hükümeti açıklama yapmak zorunda kalmıştır.²⁸

Suriye sorununun yol açtığı ekonomik bedeller de İran kamuoyunca sorgulanmıştır. Her ne kadar İran’ın Suriye’deki harcamalarına dair resmî bilgiler bulunmasa da ekonomik açıdan zor bir süreçten geçmekte olan İran’da, Suriye sorununa müdahil olmanın yarattığı giderler tepkilere neden olmuştur. İran’ın 2011 yılından

beri Suriye sorunuyla ilgili bu ülkeye yapmış olduğu mali ve askerî yardımların 15 milyar doları bulduğu yönündeki tahminî rakamlar İran kamuoyundaki tepkilerin temelsiz olmadığını ortaya koymaktadır.²⁹ Tüm bu tartışmalar esnasında ülkede ortaya çıkan ve 60 milyar doların üzerinde bir rakama ulaştığı tahmin edilen yolsuzluklar zincirlemesine ilişkin iddialar, Suriye’de harcanan meblağı gölgede bırakmıştır.³⁰

Sonuç

Suriye sorunu beraberinde İran için birtakım tehditler ve fırsatlar ortaya çıkartmıştır. İran, baş gösteren uluslararası boyuttaki tehditleri fırsata çevirerek kısmi bir başarı sağlamıştır. Bu doğrultuda önceden stratejik iş birliği boyutunda olan İran-Suriye ilişkileri, İran’ın Suriye’ye doğrudan askerî ve mali yardım yaptığı ve Esed hükümetini kendisine bağımlı kıldığı bir noktaya gelmiştir. Diğer taraftan, Suriye hükümetine yaptığı yardımlarından ve özellikle Suriye’deki askeri etkinliğinden dolayı uluslararası alanda eleştiri ve baskıya maruz kalan İran, DAESH gibi terörist gurupların ortaya çıkmasından sonra yardımları ve etkinlikleri için meşru bir gerekçe sağlamıştır.

Ancak iç siyaset açısından İran’ın Suriye politikası önemli bir yük haline gelmiştir. Suriye sorunu gerek ilk safhalarında gerek DAESH’in ortaya çıkmasından sonraki dönemde devletin bir dış tehdit algısı yaratmasıyla rejimin Suriye politikası konusundaki meşruiyetini sağlamlaştırmışsa da devam eden yıllarda İran’ın karşı karşıya kaldığı maddi ve insani maliyetler ortaya yeni riskler çıkartmıştır. Bu risklerden rahatsızlık duyan Rafsancani ve diğer reformist siyasetçiler devletin Suriye siyasetini eleştirerek Esed’e koşulsuz destek vermenin İran için zararlı olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Gelinen noktada İran, Suriye politikasını hem uluslararası gelişmeler hem de ülke içindeki tartışmalar nedeniyle tekrar gözden geçirmek durumundadır. Suriye’deki insani krize köklü bir çözüm bulunabilmesi için ABD ve Rusya gibi aktörlerden çok İran ve Türkiye gibi gelişmelerden doğrudan etkilenen devletlerin ortak zemin bulması hayati bir önem arz etmektedir.

Krizin derinleşmesinin bütün bölgeyi tehdit ettiği bir ortamda İnan'ın Esed Rejimine sağladığı askerî ve mali desteği gözden geçirmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Suriye meselesinin İnan'da sebep olduğu ve gittikçe artmakta olan rahatsızlık da İnan için politika değişimini zorunlu hale getirmektedir. Yıllar süren İnan-Irak savaşının yaralarından henüz kurtulamamış olan İnan halkı, Suriye'de sürmekte olan çatışmaların bir yıpratma savaşına dönüşebileceğinden kaygılanmaktadır. Kamuoyu nezdindeki bu huzursuzluk, İnan'ın Suriye'deki askeri müdahalesini sürdürmek istediği takdirde daha da artacağından İnan'ın bu askeri müdahalesini uzun vadede devam ettiremeyeceği aşikârdır.

Notlar:

- 1 Ali Mamouri, "Suudi karşıtı Şii ittifak pekişiyor", Almonitor, 6 Eylül 2016, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/shiite-sunni-iraq-saudi-sectarianism-yemen-houthis.html> (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2016)
- 2 Abbas Borumandaalam "Camee-ye Eleviyan-e Suriye: Ez Peydayeş Ta Karn-e Bistom", Tahran, Emirkebir Yayınevi, 2012
- 3 "Didar-e Ramazan Abdullah Debir-e Koll-e Cehad-e Eslami ba Mekam-e Muazzem-e Rehberi", Ayetullah Hamenei'nin Eserlerini Koruma ve Tanıtma Bürosu, 31 Ocak 2012, <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=18890> (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2016)
- 4 "Didar-e Reiscumhur-e Türkiye ba Rehber-e Enkilab", Ayetullah Hamenei'nin Eserlerini Koruma ve Tanıtma Bürosu, 7 Nisan 2015, <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=29385> (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2016)
- 5 "Çera Bayed Hoşdar-e Kasem Soleymani Derbare-ye Hamle-ye DAEŞ be İran ra Ceddi Begirim?", Mashregh News, 30 Mayıs 2015, <https://goo.gl/M7euwh> (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2016)
- 6 "Televizyon Eterafat-e Eza-ye Destgir Şode-ye DAEŞ ra Pehş Mikoned", Mehr News Agency, 4 Temmuz 2016, <https://goo.gl/5GkRxe> (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2016)
- 7 "Vezir-e Ettelaat: Temam-e Hesteha ve Timha-ye Mortebe ba DAEŞ Destgir Şodend", Entekhab, 29 Mayıs 2015, <http://www.entekhab.ir/fa/news/207170> (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2016)
- 8 Abbas Gheydari, "Aya Iran Negeran-e Tehdid-e DAEŞ der Merzhast?", Iranian Diplomacy, 13 Haziran 2015, <https://goo.gl/Zkb42r> (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2016)
- 9 "Ameliyat-i Teroristi der Meclis ba Koşte Şoden-i Teroristha Payan Yaft", Tesnim Haber Ajansı, 7 Temmuz 2017, <https://goo.gl/8Z1u2K>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2017)
- 10 "Moşahhas Şoden-i Zevaya-yi Diğeri ez Hamle-i Teroristi-yi DAEŞ", Cemarın Haber Sitesi, 14 Temmuz 2017, <https://goo.gl/RyYtrS> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2017)
- 11 "Vakoneş-i Rehber-i İnkilab be Havadis-i Teroristi-yi Tahran", Câm-i Cem Online, 7 Temmuz 2017, <https://goo.gl/2ajf4> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2015)
- 12 "Tedad-e Karberan-e Telegram Der İran", Young Journalists Club, 25 Ekim 2015, <https://goo.gl/27fUXU> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2016)
- 13 "Hokm-e Teşkil ve Entesab-e Eeza-ye Şora-ye Ali-ye Feza-ye Mecazi", Ayetullah Hamenei'nin Eserlerini Koruma ve Tanıtma Bürosu, 7 Mart 2012, <http://farsi.khamenei.ir/message-content?id=19225> (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2016)
- 14 Zahid Gaffari Heşcin & Haniye Hodadadi, "Heyetha-ye Mezhebi ve Enkilab-e Eslami", İslami Devrimin Belgeler Merkezi, Tahran, 2014
- 15 "İran'ın Siyasi Görünümü", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/iran-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2016)
- 16 "Kemal Harrazi Der Demeşk Ba Beşşar Esad Didar Kerd", Press TV, 19 Mart 2016, <http://www.presstv.com/Detail/2016/03/19/456607/Iran-Syria-Bashar-Assad> (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2016)
- 17 "Baztab-e Daheli ve Hareci-yi Sohenan-e Refsencani Dermored-e Suriye", Deutsche Welle, 7 Eylül 2013, <https://goo.gl/2jVQGE> (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2016)
- 18 "Siyaset-e Torkiye Der Kibal-e Suriye Mobteni Ber Ahlak ve Keramet-e Ensanist", TRT Farsça, 24 Haziran 2016, <https://goo.gl/zgnHxf> (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2016)
- 19 "Siyaset-e Torkiye Der Kibal-e Suriye Mobteni Ber Ahlak ve Keramet-e Ensanist", TRT Farsça, 24 Haziran 2016, <https://goo.gl/zgnHxf> (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2016)
- 20 "Şahsiyet-i Eslah Talep Huzur-i İran ra Der Suriye be Çaleş Mikeşed", Al Arabiya Farsi, 3 Ekim 2016, <https://goo.gl/ciHuK3> (Erişim Tarihi: 8 Ekim 2016)
- 21 "Suriye Hem Bercam Mihahed", Ruberu dergisi, 29 Ekim 2016, <https://goo.gl/tMH1jT> (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016)
- 22 "Nemayende-ye Mecles: Sedha Gordan ez İran der Suriye Vucud Dared", Aftab News, Kasım 2013, <https://goo.gl/N1zcoA> (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2016)
- 23 Kristin Daily, "Iran Has More Volunteers for the Syrian War Than It Knows What to Do With", Foreign Policy, 12 May 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/05/12/iran-suleimani-basij-irgc-assad-syria/> (Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2016)
- 24 "Leşker-e Fatemiyyun Çegune Şekl Gereft?", Keyhan, 30 May 2015, <http://kayhan.ir/fa/news/46030> (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2016)
- 25 "Dolet Mocaz be E'ta-ye Tabeiiyyet be Hanevade-ye Şoheda-ye Gayr-e İrani Şod", Tesnim News, 2 Mayıs 2016, <https://goo.gl/X6urDG> (Erişim Tarihi: 8 Kasım 2016)
- 26 "E'ta-ye Tabeiiyyet İr an be Mohaceran-e Afgan be Beha-ye Şehit Şoden", Deutsche Welle, 6 Mayıs 2016, <https://goo.gl/4BtCWk> (Erişim Tarihi: 8 Kasım 2016)
- 27 Vlademir Sajin, "Mokasseran-e Telefata-e İran Der Suriye", Sputnik, 18 May 2016, <http://ir.sputniknews.com/russia/20160518/1507584.html> (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2016)
- 28 "Ettelaiyye-ye Sepah-e Mazenderan Der Pey-e Şehadet-e Cemi Ez Modafean-e Harem-e Mazenderani Der Halep", Tasnim News, 7 May 2016, <https://goo.gl/KsBdGU> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2016)
- 29 "Yek Eddea Derbare-ye Hezine-ye Sengin-e İran der Suriye", Bahar News, 22 Ocak 2015, <http://www.baharnews.ir/news/67119/> (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2016)
- 30 "Heme-ye Ehtelasha-ye Bozorg-e Keşver", Şebeke-i Nazar, 13 May 2015, <http://nazarnews.com/105994> (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2016)

İRAM HAKKINDA

Yeni, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan İran Araştırma Merkezi (İRAM), temel bir özelliğiyle ülkemizdeki diğer araştırma merkezlerinden farklılık göstermektedir. İRAM, yalnızca İran ve bağlantılı konular üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir. Ciddi bir kültürel ve tarihsel derinliğe sahip, Ortadoğu'daki siyasal etkinliği artan ve çok yönlü ilişkilere sahip olduğumuz komşu ülke İran ile ilgili konuları layıkıyla inceleyebilmek zaruret haline gelmiştir. İRAM'ın ana hedefi kamuoyunun birincil kaynaklardan doğru ve kapsamlı bilgi ve analize ulaşmasını sağlamaktır. İran ile ilgili konularda çalışma yapan akademisyenler ve araştırmacılar için çeşitli eğitim ve araştırma imkânları sunmayı ve alanda çalışan kişiler için ortak bir platform olmayı amaçlamaktadır. İran iç ve dış politikaları, ekonomisi ve toplumsal-kültürel yapısı alanlarında üretilen bilgiler, iki ülke arasındaki ilişkileri ve anlayışı geliştirmeye de katkı sağlayacaktır. Merkezimiz İran'da, Ortadoğu'da ve Batı'daki bilgi birikimini ülkemize ve ülkemizdeki birikimi de dünya kamuoyuna taşıyacak kadroya sahiptir.

İran Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar Mh. 1397. Sk. No: 14 06520 Çankaya / Balgat - Ankara / Türkiye

Tel: +90 312 284 55 02 - 03 Faks: +90 312 284 55 04

e-mail: info@iramcenter.org www.iramcenter.org

"Bu çalışmanın tüm telif hakları İran Araştırmaları Merkezi'ne (İRAM) aittir"